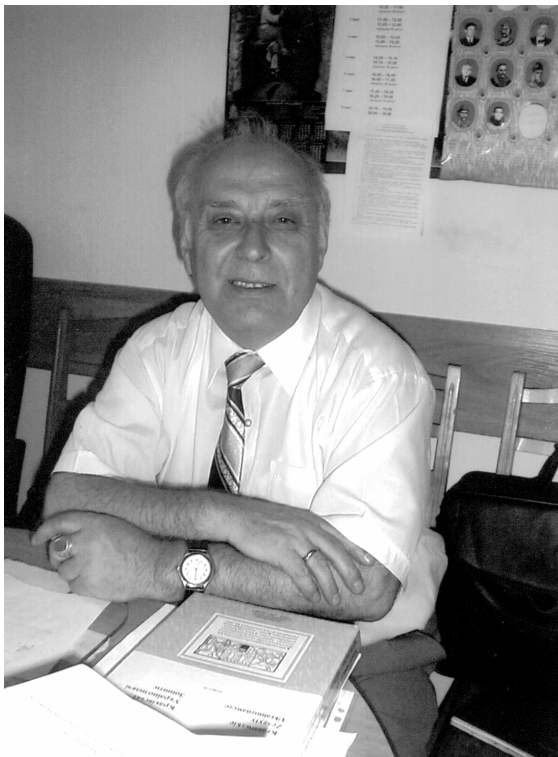

**ДО 70-РІЧЧЯ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ
ЄВГЕНА СЕМЕНОВИЧА РЕГУШЕВСЬКОГО,
ПРОФЕСОРА, ЗАСЛУЖЕНОГО ПРАЦІВНИКА НАРОДНОЇ ОСВІТИ,
ВІДМІННИКА ОСВІТИ УКРАЇНИ
ВІДОМИЙ УЧЕНИЙ, ЗАСЛУЖЕНИЙ ПЕДАГОГ,
ПРЕКРАСНА ЛЮДИНА**

Л. М. Веклинець, М. С. Разумейко

У жовтні 2004 року виповнюється 70 років від дня народження та 50 років трудової і науково-педагогічної діяльності Є.С. Регушевського. Народився він у багатонаціональному селі Бджільні на Вінниччині недільного дня – 21 жовтня 1934 року. У 1955 році закінчив із відзнакою історико-філологічний факультет Вінницького державного педінституту, а в 1958 році – аспірантуру при кафедрі української мови Київського педінституту.

Є.С. Регушевський – філолог у найширокому і хорошому значенні цього слова. Одержавши ґрунтовну підготовку у вузі та в аспірантурі (його учителями були відомі мовознавці і літературознавці: Л.А. Булаховський, М.А. Жовтобрюх, Б.М. Кулик, А.П. Медушевський, М.К. Бойчук, М.П. Івченко, П.К. Волинський, І.І. Пільгук і ін.), він успадкував і продовжує класичну традицію вітчизняних філологів: глибоко вивчати мову, літературу, фольклор. Серед більш як 200 наукових, науково-популярних, науково-методичних публікацій Є.С. Регушевського є праці з мовознавства, лінгвокультурології, психолінгвістики, літературознавства та фольклористики, історії науки, педагогіки та методики.

Далеко не всім відомо, що все життя Євген Семенович у газетах, журналах, літературних збірниках і окремими виданнями публікує власні ліричні вірші, оповідання, байки, а також поетичні переклади з німецької, польської, російської, білоруської, кримськотатарської мови. На його слова написано пісні, які і нині звучать у передачах українського радіо.

У Євгена Семеновича щира, життєрадісна, гумористична і доброзичлива вдача. Як відомий учений і обдарований педагог, він уміє згуртувати навколо себе наукову молодь, заохотити її до серйозної наукової праці. Під його керівництвом захистили кандидатські дисертації і стали доцентами Л.М. Веклинець, В.В. Деркач, М.В. Дмитрук, М.Д. Магіїв, Н.Г. Попович, О.С. Масликова. Серед його колишніх учнів є професори і академіки.

Фактично майже всі дипломовані викладачі кафедри українського мовознавства є в якійсь мірі його учнями, розвивають у своїх працях ідеї та проблеми, над якими він постійно працює.

До нього за порадою ідуть всі: і студенти, і аспіранти, і викладачі не лише створеної ним кафедри українського мовознавства, якою він керує уже майже 30 років, але і колеги з інших факультетських кафедр та кафедр факультету іноземних мов, факультету кримськотатарської та східної філології. І завжди одержують кваліфіковану консультацію, пораду, допомогу. Ніхто так, як Євген Семенович (і це знають усі), не сформулює назву дисертації, наукової статті, монографії. Біля десяти разів Є.С. Регушевський виступав офіційним опонентом на захистах дисертацій із українського

мовознавства. Наукова та науково-педагогічна праця Є.С. Регушевського високо оцінена науковою громадськістю та державою: у 1990 році йому присвоєне вчене звання професора, а в 1999 році – почесне звання “Заслужений працівник народної освіти”. Його нагороджено знаком “Відмінник освіти України” Міністерства освіти і науки України, знаком “Отличник высшего образования” Міністерства вищої освіти СРСР, медаллю “Будівничий України” Всеукраїнського товариства “Просвіта” ім. Тараса Шевченка, а також медалями “За доблестный труд”, “Ветеран труда”.

За великий особистий вклад у розвиток освіти та багаторічну сумлінну працю на ниві вищої школи Є.С. Регушевський у 1998 році нагороджений “Почесною грамотою” Верховної ради АРК, а за вклад у розвиток української культури в Криму в 1999 р. йому присуджена “Премія імені Степана Руданського”.

Лінгвістичні здобутки Євгена Семеновича Регушевського позитивно оцінено у першій в Україні енциклопедії “Українська мова” (Київ, 2000), де йому присвячена окрема стаття (с. 506), де вміщено ілюстрації його книг (с. 544) і для якої ним самим написано біля двадцяти статей.

Проблематика наукових досліджень проф. Є.С. Регушевського широка. Здається, що немає такого розділу науки про українську мову, якого б не торкався він у своїх численних статтях, рецензіях, книгах і брошурах. Кандидатська дисертація його присвячена історії української літературної мови і має назву “Мовознавча термінологія І.Я. Франка у світлі його лінгвістичних поглядів”. Однак ще до захисту (1963 р.) дисертації ідеї її одержали визначення на міжнародному рівні, і в матеріалах Софійського міжнародного славистичного з’їзду була опублікована стаття “Роль І.Я. Франка в розвитку української мовознавчої термінології” [1, с.85-91]. Різноманітним проблемам мови І.Я. Франка Є.С. Регушевський присвятив понад 50 праць, серед яких варто виділити статтю “Літературознавча термінологія Івана Франка”, опубліковану у матеріалах Міжнародного симпозіуму ЮНЕСКО [2, с.163-164], а також оригінальний “Словник літературознавчих термінів Івана Франка” (Київ, 1966) та “Словник мовознавчих термінів Івана Франка” (Сімферополь, 2002). У численних рецензіях на ці словники, опублікованих в українських та зарубіжних виданнях, відзначалось, що книги розкрили не лише велич Каменяра, але і шляхи формування української наукової термінології на рубежі 19-20 століть [3, с.90-91]. Взагалі, проблеми історії української літературної мови займають помітне місце в науковому доробку проф. Регушевського Є.С. Ним у журналі “Мовознавство” (1986, № 6) опублікована проблемна стаття, присвячена обговоренню перспекту багатотомної “Історії української літературної мови”. У статті “Про деякі понятійні та термінологічні стереотипи в історії української літературної мови”, опублікованій у журналі “Культура народів Причорномор’я” (2000, № 13), Євген Семенович виступав проти надуманого радянською офіційною наукою твердження про “зачинателя” нової української літературної мови і її “основоположника”. Ні І.Я. Франко, ні І. Огієнко та ін. прогресивні українські вчені, як підкреслюється у статті, цього твердження не висловлювали. Ніяких реальних підстав для виділення цих двох етапів у розвитку української літературної мови немає. Окрім мови І.Я. Франка, він досліджував мову творів Климентія Зіновієва, І. Некрашевича, М. Смотрицького, Т.Г. Шевченка, Марка Вовчка, Лесі Українки, Олеся Гончара і ін. Матеріали цих досліджень високо оцінені в академічному курсі “Сучасна українська мова” (Київ: Наукова думка, 1973. – С. 20). У “Курсі історії української літературної мови” П.П. Плюща (Київ: Вища школа, 1978. – С. 88), у синтетичній праці “Мовознавство на Україні за п’ятдесят років” (Київ: Наукова думка, 1967. – С.87, 126, 173, 427), а також в ін. виданнях.

Особливе місце в науковому доробку проф. Є.С. Регушевського займають питання термінології. Він є автором програми спецкурсу “Основи термінознавства”, опублікованої Науково-методичним кабінетом Міністерства освіти (1991), кількох статей із загальних проблем термінології та більше двадцяти статей з проблем історії і сучасного стану української літературознавчої термінології. Так, він досліджував літературознавчу термінологію творів Т.Г. Шевченка, І.П. Котляревського, І.Я. Франка, М.М. Коцюбинського, Г.Ф. Квітки-Основ’яненка, І.К. Карпенка-Карого, М.П. Старицького, П.А. Грабовського, І.С. Нечуя-Левицького, І. Микитенка і ін., розкрив історію виникнення та утвердження термінів “класицизм” і “символ”, вивчав питання про античну спадщину в українській літературознавчій термінології.

Кілька статей присвятив проф. Є.С. Регушевський теоретичним проблемам лексикології української мови. Варто відзначити статтю про лексичні паралелізми в українській мові (“Культура слова”, 1978. – Вип. 14), в якій вперше переконливо і глибоко розкрито різницю між синонімами та лексичними паралелізмами. Автор вважає, що слова типу “лице – обличчя”, “шлях – дорога”, “чорногуз – делека – бусел – боціон”, “аероплан – літак”, “біографія – життєпис”, “термометр – градусник” не можна вважати синонімами, бо це не близькі за значенням, а тотожні слова. У статті обґрунтовано також переваги терміна “лексичні паралелізми” над термінами “лексичні дублети”, “абсолютні синоніми”.

Уперше на українському мовному матеріалі розкрив Є.С. Регушевський суть такого явища в лексикології, як мезонімія [4, с. 14-17] та описав структуру перифраз [5, с.40-42]. Мезоніми, як стверджує Є.С. Регушевський, це слова, що за своїм лексичним значенням займають місце на семантичній осі між двома антонімами. Мезонім може бути один і кілька. Мезонімія властива як

загальноновживаній, так і термінологічній лексиці. Так, між антонімами “білий – чорний” розташувалось кілька мезонімів “білий – білуватий – сіруватий – сірий – чорнуватий – чорний”, а між антонімами “провідник – непровідник” є лише один мезонім “напівпровідник”. Хоча переважно у плані методичному, але не обійшов Є.С. Регушевський і української діалектології. Першою його великою науковою публікацією була стаття “Подолання діалектизмів у мові учнів Вінниччини”. Стаття цікава як різноманітними методичними рекомендаціями, так і тим, що це був перший на той час системний опис основних діалектних рис подільських говорів. До проблем української діалектології звертався проф. Є.С. Регушевський і в замітках про діалектологічну термінологію у творах І.Я. Франка, про лісорубську термінологію у карпатських говорах, а також у цікавій статті про особливості роботи учителя початкових класів в умовах північноукраїнського діалектного оточення [6, с.53-64]. Не обминув проф. Є.С. Регушевський у своїй дослідницькій роботі і актуальну нині галузь лінгвістичних досліджень – ономастику. Він досліджував топоніми та антропоніми Поділля, топоніми Житомирщини, опублікував кілька заміток про топоніми Кіровоградщини. Хоча ряд цих статей опубліковано у періодичній пресі, але цим не знижується їхня науково-пізнавальна цінність. Оригінальною є його замітка про власні назви у структурні фразеологізми.

Серед наукового доробку проф. Є.С. Регушевський є кілька статей, присвячених російській мові та проблемам російсько-українських і російсько-польських взаємин. На увагу заслуговує стаття “Имена существительные, образованные от славянских основ при помощи иноязычных суффиксов (на материале русского и украинского языков)” [7, с. 91-97], в якій уперше дано порівняльний аналіз процесу освоєння іноземних афіксів двома близькоспорідненими мовами, розкрито специфіку у виборі афіксів двома мовами.

Як справжній педагог, проф. Є.С. Регушевський не стоїть осторонь навчального процесу у вузі. Його перу належить ряд статей та кілька посібників із різних питань підготовки учителів початкових класів, учителів-філологів. Серед них можна виділити методичний посібник для студентів педінститутів “Українська мова” (Київ: Радянська школа, 1969), “Методичні вказівки до практичних і лабораторних занять з сучасної української літературної мови. Вступ. Лексика і фразеологія. Фонетика” (Дніпропетровськ, 1985), “Методичні вказівки до написання дипломних робіт з української мови” (Сімферополь, 1985), посібник “Українська мова” для вступників” (друге видання, Сімферополь, 1996), методичний посібник “Випускні, дипломні та магістерські роботи з українського мовознавства” (Сімферополь, 2002) та “Картки для програмованого безмашинного контролю знань студентів із курсу “Загальне мовознавство” (Сімферополь, 1981). Оригінальність останнього посібника полягає в тому, що контролюється вивчення глибокого теоретичного курсу на основі синтезу найновіших досягнень мовознавства. Окремо варто сказати про вузівський навчальний посібник “Вступ до лінгвокультурології” (Сімферополь, 2003), який фактично є чи не першою навчальною книгою на Україні з цієї дисципліни.

В українському мовознавстві проф. Є.С. Регушевський відомий як теоретик у галузі лексикографії і практик-словникар. Теоретичні проблеми лексикографії розглядаються ним у рецензіях на словники, у статтях про принципи укладання загальнономовних та спеціальних словників. Окрім згадуваних уже “Словника літературознавчих термінів Івана Франка”, проф. Є.С. Регушевський є також співавтором двох фразеологічних словників. У 1985 році в видавництві “Радянська школа” вийшов “Короткий словник перифраз”. Це перший в українському мовознавстві словник такого типу. У ньому дано тлумачення майже 700 найуживаніших загальнономовних перифраз. Цікаво, що у словнику вперше говориться про наявність у системі перифраз синонімії і полісемії. Так, перифрази “горючий камінь”, “сонячний камінь”, “чорне золото”, “хліб промисловості” всі називають вугілля, а перифрази “біле золото” може означати “бавовна” і “цукор”.

Оригінальним за своєю будовою і першим в українській лексикографії є “Словник фразеологічних синонімів” (Київ: Радянська школа, 1988). У словнику представлено понад 300 синонімічних рядів, у яких пояснено до 300 фразеологізмів. Словникова стаття будується за принципом лексичної домінантності. Наприклад, з домінантою “дивитися” пов’язано п’ять синонімічних рядів: 1. **Оглядати, роздивлятися** – обводити поглядом (очима), не зводити очей, не одривати очей, уп’явити очі, упиватися поглядом, їсти очима, не спускати ока (з ока); 2. **Кокетливо поглядати, позирати** – стріляти очима, стригти поглядом, прясти очима, кидати оком; 3. **Поглядати презирливо з ненавистю** – міряти поглядом, дивитись вовком, колоти очима, пекти поглядом, басом дивитись; 4. **Дивитись здивовано, не розуміючи, що це таке** – дивитись, як теля на нові ворота, витріщити очі, мов баран; п’яти очі на лоба, витріщити здивовані очі, вилупити баньки, одкрити балухи; 5. **Поглядати недоброзичливо, невдоволено** – поглядати скоса, косити оком, зизим оком дивитись, зизим оком накривати.

Цей короткий огляд найголовніших праць проф. Є.С. Регушевського ще раз підтверджує, що вузівський учений лише тоді може бути хорошим викладачем і вихователем наукової молоді, коли він не замикається у вузькому колі літературознавчих та мовознавчих проблем. Широта філологічних інтересів ученого – основа його успіху як на викладацькій, так і на науковій ниві.

Література:

1. Славянская лингвистическая терминология // Сборник статей 1. Академия на науките. – София, 1962. – С. 85-91.
2. Іван Франко і світова культура. – К.: Наукова думка, 1990. – С.163-16.
3. Див., наприклад, рецензію А.Войтюка (Радянське літературознавство. – 1968. – №3. – С.90-91), А.Бурячка (Вітчизна. – 1967. – №9. – С.201-203).
4. Культура слова. – К.: Наукова думка, 1980. – Вип. 18. – С.14-17.
5. Українська мова і література в школі. – 1984. – №4. – С.40-42.
6. Педагогіка і методика початкової освіти. – 1971. – Вип.7. – С.53-64.
7. Филологические науки. – 1977. – №3. – С. 91-97.

Поступила 02.09.2004 г.